

S podobnim vprašanjem se lahko ukvarja Slovenec iz matične države, ki dela na dvojezičnem območju na slovenski obali ali pa ima redne stike z Italijo na kateremkoli področju.

Pri prevodih upravnih aktov in postopkov pogosto opazimo nesoglasje med prevodi, ki so nastali v zamejstvu, in tistimi v matični Sloveniji, kjer včasih nekatere izraze kar prezejo. Ti imajo v italijanski pravni ureditvi natančno določen pomen, različen od slovenskega.

Ena od težav, s katerimi se spoprijemajo sodni tolmači na sodišču, je prevajanje sodnih aktov, kjer so v uporabi standardni izrazi, nekakšen »odvetniški žargon«, ki ga pogosto težko razumemo. Ali pa sprotno prevajanje obtožencu ali priči med obravnavo na procesu. Velikokrat se mora prevajalec preleviti v tolmača in v slovenščini navesti pravne izraze v zvezi z zločini, ki jih slovenski pravni red morda ne pozna. Takrat lahko nastanejo težave, ki bistveno vplivajo na potek sodnega postopka.

Tudi za osebne stike med državljani obeh držav, čeprav sodijo v isti kulturni prostor, a so bili vzgojeni v različnih pogledih na dogodke, ker izhajajo iz različnih zgodovinskih razmer, je pravno izrazje potrebno za boljši pretok informacij in medosebno sodelovanje. Marsikdaj se celo novinarji, časnikarji in uredniki spoprijemajo s težavami pri uporabi pravih izrazov za dogodke, ki so pomembni za širšo javnost.

Na vseh teh področjih Slovenski pravni leksikon rešuje veliko težav. Zato je bila njegova izdaja zelo koristna. Treba se bo potruditi, da ga dopolnimo z novimi gesli, saj se pravni svet v vseh državah stalno spreminja. Pomislimo npr. na novo zakonodajo EU, kjer se pojavljajo pravni pojmi, ki so tuji slovenski in italijanski pravni tradiciji. Ko bo prišel čas, bo treba pregledati novosti v pravu, da bodo imeli prevajalci, tolmači in pravniki, takrat že v enotnem pravnem, gospodarskem, družbenem in političnem prostoru, na voljo sodoben in aktualen priročnik.

Miran Željko

Pomnilniki prevodov v praksi

Uvod

Programi za delo s pomnilniki prevodov postajajo vedno bolj zanimivi – posebej glede na to, da so cene za osnovne različice teh programov polovico nižje kot pred tremi leti, ko smo jih prvič predstavili v Mostovih. Kljub znižanim cenam pa je cena takega programa primerljiva s ceno novega računalnika, zato je za prevajalca zelo neugodno, če po nakupu ugotovi, da je naredil napako. Ker imajo različni izdelovalci teh programov v nekaterih po-

drobnostih precej različne pristope, končni izdelki pa se v načinu doseganja enakega cilja tudi precej razlikujejo, je težko reči, kateri program najbolj ustreza potrebam povprečnega (karkoli si pod tem predstavljamo) prevajalca. Pri Mostovih si bomo prizadevali za čim bolj nepristransko obveščanje o dobrih in slabih straneh takih programov.

Lani sem bil na zanimivi predstavitvi treh najbolj razširjenih programov za delo s pomnilniki prevodov. Takrat sem želel dobljene

informacije prenesti drugim prevajalcem, ki jih to področje zanima, in sem prosil za sodelovanje ljudi, ki so predstavili te programe in ki jih tudi dobro poznajo. Dobil sem precej različne izdelke – prvi je bil bolj propagandne kot informativne vsebine, drugi je bil malo predolgovezen, le tretji je bil v skladu s pričakovanji in z začetnimi navodili za pisanje. Iz tako različnega gradiva je bilo težko pripraviti homogen, pregleden, uporaben in za izkušene uporabnike tudi novosti poln in zanimiv članek. Izvreči je bilo treba reklamne puhlice in jih nadomestiti z dejstvi ter odstraniti dele besedil, ki so se ponavljali v vseh treh predstavitvah. Poleg Tradosovega in Atrilovega izdelka – ta dva sta v naših krajih najbolj znana (in sta že bila predstavljena v Mostovih) – tokrat prvič predstavljamo Starov izdelek. Na srečo se je v času pripravljanja članka pojavil obširen prispevek o tej temi v biltenu ITI [1], ki ga je vsekakor koristno prebrati, tukaj pa bomo iz njega povzeli nekaj najzanimivejših sklepov. Bolj kot reklame izdelovalcev programov in nekajdnevni preizkusi (samo toliko, da preizkuševalec lahko o tem napiše članek) so zanimive praktične izkušnje v Sloveniji, zato je na koncu tudi nekaj tovrstnih mnenj – odziv pač ustreza razširjenosti teh programov pri nas. Če bi po branju članka želel še kdo prispevati svoje mnenje, ga bomo z veseljem sprejeli.

Za sodelovanje pri pripravi članka se zahvaljujem Katji Benevol - Gabrijelčič, Danielu Brockmannu, Deni Bugel - Shunra, Tinki Lengar in Winfriedu Rengu.

Kaj je pomnilnik prevodov?

S pomnilniki prevodov smo se že ukvarjali v Mostovih [2], [3], [4], zato je tu le kratek opis osnovne zamisli za nepoznavalce.

Pri klasičnem načinu prevajanja stare prevode shranjujemo v papirni ali elektronski obliki, da so pri roki, ko naslednjič dobimo na-

ročilo za prevod podobnega besedila. To je naš »pomnilnik prevodov« in pri podobnem besedilu lahko skopiramo dele starega prevoda.

Ta postopek program s pomnilnikom prevodov avtomatizira: besedilo, ki ga prevajamo, razdeli na prevodne enote (običajno je prevodna enota stavek), nato pa vse, kar prevedemo, v izvirniku in prevodu shrani v računalnik. Pri vsakem naslednjem stavku, ki ga želimo prevesti, program najprej prebrska svoje podatke, in če ugotovi, da smo enak stavek že prevedli, ga prepiše iz pomnilnika. Prav pogosto se ne zgodi, da se v besedilih pojavljajo povsem enaki stavki, večkrat pa so si stavki bolj ali manj podobni. Pomnilniki prevodov znajo najti tudi take primere, pri čemer uporabnik sam nastavi zahtevano raven podobnosti.

Postopek dela je na splošno tak:

1. *Predelava izvirnega besedila*: pred prevajanjem program odstrani obliko besedila od vsebine, razdeli besedilo na prevodne enote in prevede tiste dele besedila, ki jih najde v svojih podatkih.
2. *Prevajanje*: teče podobno, kot je bil prevajalec navajen že doslej. Program mu pomaga tako, da mu sproti prikaže podobne prevodne enote, če pa ima vključen še slovar, mu ta prikaže prevode besed, ki so se pojavile v posamezni prevodni enoti.
3. *Predelava prevedenega besedila*: ko je prevod končan, program spremeni prevedeno besedilo v enako obliko, kot jo je imel izvirnik.

Večina pomnilnikov prevodov ima v sklopu celotnega sistema še te funkcije:

- filtre za pretvorbo različnih oblik datotek,
- statistiko in analizo besedila pred prevajanjem,
- povezavo s programom za urejanje terminologije,
- funkcije za zagotavljanje kakovosti (npr. preverjanje pravopisa).

Če želite uporabiti stara besedila, ki ste jih prevedli, preden ste začeli uporabljati pomnilnik prevodov, vam pri tem pomaga program za vzporejanje izvirnika in prevoda. Ta ugotovi, kateremu stavku v izvirniku ustreza kateri stavek v prevodu, in oba shrani v tako obliko, v kakršni so prevodi v bazi pomnilnika prevodov.

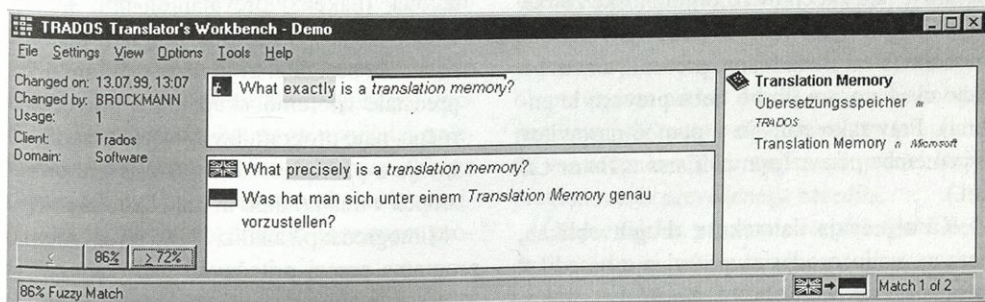
Uporaba pomnilnikov prevodov ni omejena na bolj razširjene jezike, kot velja za strojno prevajanje, zato so ti programi zanimivi tudi za slovenske prevajalce. Za delo s temi programi pa mora biti *nujno* izpolnjen en pogoj: izvirnik mora biti v računalniški obliki (dokumenti v papirni obliki, sporočila, poslana po telefaksu, in celo zapisi oblike PDF (brez dodatnih posegov) niso uporabni).

Oglejmo si značilnosti treh najbolj razširjenih programov za delo s pomnilniki prevodov.

Translator's Workbench – TWB (Trados)

Podjetje Trados je opravilo pomembno pionirsko delo v tem, da je pomnilnik prevodov naredilo prijazen za uporabo: verjetno večina prevajalcev za pisanje uporablja program *Word*, zato je z vidika uporabnika najenostavnejše, če ves čas dela ostane v znanem delovnem okolju. Po namestitvi programa se v *Word*ovi orodjarni pojavi nov niz sličic; te omogočajo iskanje podobnih prevodnih enot v bazi, shranjevanje novih prevodnih enot in

dostop do podatkov iz terminološke zbirke (namesto klikanja sličic je mogoče uporabljati tudi bližnjice s tipkami). Sporočila o izidu iskanja med prevajanjem dobimo v TWB-jevem oknu (slika 1). Za iskanje podobnih prevodnih enot navedemo raven podobnosti in program nam pri vsakem zadetku (če ta obstaja) izpiše, koliko je prevodna enota podobna našemu besedilu, razlike pa so poudarjene z barvo: z rumeno barvo so označeni deli besedila, kadar se na istem mestu v dveh prevodnih enotah pojavijo različne besede, s sivo barvo je označeno dodano besedilo, z modro pa deli besedila, ki so sicer enaki v obeh stavkih, a so na različnih mestih v stavku. Kadar nas zanima, kako smo v preteklosti uporabili kako besedo, to pogledamo s kontekstnim iskanjem in dobimo vse prevodne enote (izvirnik in prevod), v katerih se pojavlja iskana beseda. Ker ima vsako področje svojo terminologijo, si je koristno sproti urejati področni glosarček; za ta namen imajo Tradosovi uporabniki na voljo program MultiTerm (MT). Sestavo vsake terminološke zbirke definira uporabnik po svojih željah. Poleg besede v enem in drugem jeziku (slovarji so lahko tudi večjezični) ima lahko navedene še: sopomenke, okrajšave, primere uporabe, kazalce na referenčne vire, datum vnosa, avtorja itd. Vsak nov stavek, ki ga prevajalec želi prevesti, torej obdela pomnilnik prevodov, poleg tega pa še terminološki program. Ob vsakem novem stavku, ki ga začnemo prevajati, zato dobimo

Slika 1

seznam izrazov, ki jih je MultiTerm našel v terminološki zbirki, in s klikom na miš lahko te dele besedila prenesemo v prevod. Program zna iskati po delih besed in zna najti tudi podobne besede. Obstaja še spletna različica MultiTerma, ki omogoča, da slovar prek interneta uporabljajo prevajalci, ki sami nimajo tega programa.

Ker prevajalec ves čas dela v *Wordu*, odpade v začetku navedena predelava izvirnika in med prevajanjem se ohranja oblika izvirnika, skupaj z obliko in velikostjo pisave ter s pravilnim položajem tabel, diagramov in slik. Če v *Wordovi* orodni vrstici kliknete znak ¶, boste opazili, da sta v dokumentu shranjena izvirnik in prevod, s tem da se že prevedeni deli izvirnika ne prikažejo na zaslonu. Slaba stran tega je, da se dokument med prevajanjem napihuje, dobra stran pa, da prevod lahko prevajalec da v lektoriranje ali v strokovni pregled nekomu, ki nima TWB. Lektor popravi napake in vrne prevod prevajalcu, ta pa po prevajanju zahteva odstranitev izvirnika in vpis popravljenih prevodnih enot v bazo. Ker so v bazi že lektorirane prevodne enote, je s tem zagotovljena večja kakovost naslednjega prevoda (tudi če si prevajalec ne zapomni, kaj mu je lektor popravil, si to zapomni pomnilnik prevodov).

Ko se povečuje število prevodnih enot, je smiselno, že preden prevajalec začne delati, zahtevati, naj besedilo obdeli TWB. Pri tem izvemo, koliko besedila je prevedel program, koliko je bilo zadetkov iz terminološke zbirke in koliko prevodnih enot se ponavlja v samem besedilu (sicer jih še nismo prevedli, a nam bo delo olajšano, saj jih bo treba prevesti le enkrat). Prav tako nam je v pomoč nastavitve spremembe pisave (npr. iz *Times* v *Times CE* itd.).

Kdor prevaja datoteke v drugih oblikah, ima na voljo orodja za prevajanje besedil v programih PowerPoint, FrameMaker, Interleaf in PageMaker, za besedila, ki vsebujejo

krmilne oznake (HTML, XML, SGML ipd.), pa obstajajo ustrezni dodatki.

Dobre strani Tradosove izvedbe prevajalskega pomnilnika so povezane tudi z nekaj neprijetnostmi:

- računalniški zaslon postaja premajhen, saj imate odprta vsaj tri okna (Word (z dodatno orodno vrstico), TWB in MT);
- pri popravljanju že prevedenega besedila se lahko zgodi, da pomotoma pobrišete oznako za začetek ali konec prevodne enote (to sicer ni nič tragičnega, vendar s tem izgubite popravke celotnega odstavka, kjer je prevodna enota). Še huje je, da se je nekaterim uporabnikom nepopravljivo poškodovala baza prevodov, zato si redno delajte rezervne kopije;
- pri dolgih datotekah bo delo počasnejše kot pri programih, ki že v začetku izločijo podatke o obliki dokumenta (v takih primerih pomaga razbijanje izvirnika na več datotek, koristilo bo tudi, če povečate količino RAM-a v računalniku);
- primerjava izvirnika in prevoda na zaslonu (po prevajanju) je precej zoprno opravilo: besedilo teče zvezno, vmes pa imate oznake za začetek in konec prevodne enote (res je, da vam pri tem nekoliko pomaga različno obarvano besedilo). Sam raje primerjam izvirnik in prevod na papirju. Druga dva izdelka imata v ta namen dve vzporedni okni in je zato to delo hitrejšo in manj utrudljivo;
- težave se pojavijo pri prevajanju skupine datotek (paketno prevajanje), npr. spletne strani; Atrilov ali Starov program prevede tiste dele besedila, ki jih ima v pomnilniku, preostale zberemo skupaj, jih prevedemo ročno, nato program izvirne dele besedil zamenja s prevedenimi. Pri TWB gre ta postopek v treh korakih in traja dalj časa.

Mimogrede: po analizi [1] so se uporabniki programa precej pritoževali nad odzivnostjo in kakovostjo Tradosove tehnične pomoči.

Torej? Če večino dela opravite z Microsof-

tovim Wordom, če se neradi učite dela z novimi programi, sploh pa če delate za naročnika, pri katerem je zaželen uporaba TWB, so Tradosovi izdelki verjetno najboljša izbira. Še naprej boste delali v znanem Wordovem okolju in ves čas boste imeli pred sabo pravilno oblikovan dokument.

Če pa delate z datotekami v različnih zapisih, če vas ni strah preizkušanja novih računalniških programov, če imate taka besedila, ki bi jih bilo možno obdelati s paketnim prevajanjem, in če nimate najzmogljivejšega računalnika (in tudi ne nameravate v kratkem kupiti boljšega), je morda bolje razmisliti o programu DejaVu ali Transit.

Spletna stran: <http://www.trados.com>

Izmenjava izkušenj med uporabniki: www.onelist.com, nato poiščite skupino *TW_USERS*.

DejaVu (Atril)

V anketi, ki jo je Michael Benis naredil med uporabniki pomnilnikov prevodov, je program DejaVu (DV) dobil najbolj navdušeno podporo prevajalcev. Za to je več razlogov: od vseh naštetih programov (tudi v primerjavi s podobnimi, tu neomenjenimi programi) ima najugodnejšo ceno, glede na izkušnje uporabnikov je (brezplačna!) tehnična podpora najboljša in verjetno prav zaradi intenzivnega stika z uporabniki se je ta program v zadnjih letih najhitreje razvijal. Praktično vsak predlog prevajalcev, ki dobi vsaj malo širšo podporo, je v nekaj dneh vključen v novo različico programa, ki jo je mogoče brezplačno skopirati iz Atrilovega spletnega centra. Veliko uporabnikov (tudi prevajalske agencije) uporablja DV prav zato, ker so ga razvijalci prilagodili njihovim konkretnim potrebam. Takega tesnega sodelovanja med uporabniki in razvijalci ni pri nobenem drugem tovrstnem programu.

In kaj lahko povemo o DV z vidika uporabnika? Ta ni več omejen na *Word* (oziroma

na izdelke, ki jih podpira Trados), saj dela v novem okolju novega programa. Pred začetkom dela spremeni izvornik v tako obliko, da DV lahko dela z njo, pri čemer zna en program delati z veliko različnimi oblikami zapisov (MS Word, RTF, pomoč za okenske programe, PowerPoint, Excel, FrameMaker, PageMaker, QuarkXpress, Interleaf, Java Properties, HTML, SGML, RC, C/C++, Corel Catalyst, običajne tekstne datoteke, XML in – kot zanimivost – celo baze TWB (!)). Prednost pri tem je, da prevajalcu sploh ni treba vedeti, kako se uporabljajo njemu neznani programi, naučiti se mora le dela z DV. Po pretvorbi besedila in med prevajanjem prevajalec sicer izgubi podatke o oblikovanosti besedila (med delom vidi izvornik in prevod kot navadno besedilo), vendar se ti podatki ohranijo in se prevod na koncu preoblikuje, da ima tak videz, kot ga je imel izvornik. Med delom prevajalec v osnovi vidi izvornik in prevod kot dvokolonsko tabelo; v prvi koloni so enote izvornika, v drugi koloni (v začetku prazne) enote prevoda (delno lahko uporabnik spreminja videz delovnega okolja) (slika 2). Najpogostejše operacije prevajalec opravi s klikanjem ustreznih sličic v orodni vrstici, seveda pa so možne tudi bližnjice s tipkovnico. V posebnih okencih ob prevodnem oknu in pod njim so izrazi iz terminološke zbirke in stavki, ki ustrezajo enoti, ki jo v tistem hipu prevajamo. Prevajalci, ki so bili doslej vajeni le *Word*a, so v začetku morda malce zmedeni, vendar se kmalu navadijo na novo delovno okolje (to se sčasoma izkaže za zelo intuitivno) – gre pravzaprav za nekaj podobnega, kot če imamo ob prevajanju odprta dva slovarja – pridobijo pa s tem predvsem večjo hitrost, en program za vse mogoče oblike zapisov in precej lažje pregledovanje prevedenega besedila.

Če prevajalec pri enem naročilu dobi več datotek, mu ni treba odpirati in zapirati vsake posebej, temveč jih lahko obdela v paketu.

Zelo uporabna lastnost DV je, da zazna po-

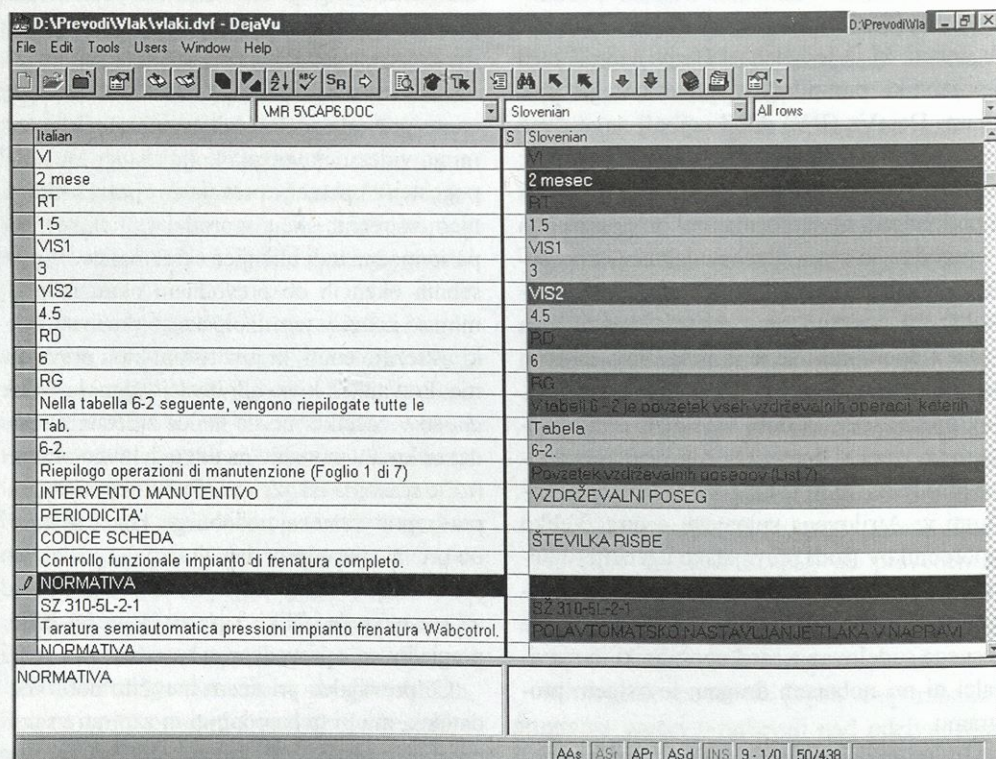
navljanje niza besed v besedilu, ki ga nameravamo prevedsti (TWB prepozna le prevodne enote), saj si pri tem ponavadi zagotovimo največji prihranek (izkušnje kažejo, da se celi stavki zelo redko ponavljajo, dosti pogosteje se ponavljajo nizi besed). S tem si osnovni slovarček za posamezno področje lahko naredimo že pred prevajanjem – v Atrilovem izrazoslovju je to *leksikon*. Po analizi [1] se prav zaradi te posebnosti produktivnost prevajalcev najbolj poveča z uporabo DV, in kot pravi Michael Benis: »... vam v tem trenutku noben drug sistem na trgu ne omogoča, da tako koristno uporabite svoje baze podatkov.«

Podatki v pomnilniku prevodov so v obliki Accessove baze; če želimo svoj pomnilnik dati ali prodati drugemu prevajalcu, mu ga lahko damo v tej obliki, lahko pa ga spremenimo v zapis TMX (standard za pomnilnike

prevodov), Excelovo ali Wordovo tabelo ali navadno besedilo.

Po analizi [1] je DV (skupaj s Transitom) eden najbolj stabilnih tovrstnih programov. Kar ste prevedli, program sproti (ob skoku na novo prevodno enoto) shranjuje na disk, tako da je najhujše, kar se vam zgodi, da izgubite zadnjo prevedeno enoto.

Verjetno bi vsak prevajalec pred nakupom tako dragega programa rad preizkusil, kako se stvar obnese v praksi. V celoti je to mogoče le z DV: program lahko brezplačno snamete z Atrilove spletne strani in ga en mesec uporabljate brez omejitev. S praktično uporabo vam bo bolj jasno, ali so prevodi, ki jih dobivate od svojih strank, dovolj ponavljajoči se, da se bo nakup izplačal. Ker en mesec hitro mine, se je smiselno prej pripraviti in tisti čas res izkoristiti za delo s programom (in s primernim

Slika 2

prevodom!), kajti preizkusnega obdobja ni mogoče raztegniti prek 31 dni.

Torej? Vas mika, kajne? Cena programa je v primerjavi s cenami konkurentov zelo ugodna. Če nimate ob sebi računalniškega strokovnjaka, boste znali ceniti brezplačno in hitro pomoč razvijalcev programa. In ker en mesec lahko brezplačno preizkušate vse zmogljivosti programa, bi bilo zanimivo vsaj poskusiti, kako ta reč deluje v praksi in ali vam bo sploh kaj pomagala ali ne.

Spletna stran: <http://www.atril.com>

Izmenjava izkušenj med uporabniki: dejavu-l@egroups.com (pošljite prazno sporočilo na subscribe-dejavu-l@egroups.com ali se prijavite prek Atrilove spletne strani). Atril izdaja periodični bilten, v katerem dobite obvestila o novostih (bilten lahko prejimate tudi, če niste kupili programa).

Transit (Star)

Nekaterim uporabnikom se zdi TWB povprečen program, ki pa ga znajo Tradosovi ljudje odlično prodajati; po drugi strani se uporabnikom Transita zdi, da imajo odličen program, ki pa ga Starovi ljudje ne znajo prodajati. V delno potrditev te teze še podatek iz domačih logov: koliko prevajalcev ve, da ima Star (edini od tu naštetih podjetij) od januarja 2000 predstavnštvo v Ljubljani?

Sestavine Transita so: funkcije za upravljanje programa in prevoda, urejevalnik, filtri za datoteke različnih oblik, program TermStar za urejanje terminologije, program za vzporejanje že prevedenih besedil (ni vključen v osnovno različico programa).

Postopek dela je podoben kot pri DV: program predela izvirnik v Transitovo obliko, odstrani podatke o oblikovanosti besedila (slike, pisave, zamik itd.) in jih shrani posebej. Po prevajanju program preoblikuje besedilo nazaj v tako obliko, kot jo ima izvirnik. Med začetno in končno predelavo besedila in med prevajanjem program shranjuje podatke o av-

tomatsko prevedenih enotah, o podobnih prevodnih enotah in o vrednosti zadetkov, o ročno prevedenih enotah in o še neprevedenih enotah. Glede na te podatke lahko predvidite porabo časa in ustrezno prilagodite ceno za prevod.

Pri Transitu se uporablja izraz *referenčno gradivo* namesto *pomnilnika prevodov*. Referenčno gradivo je shranjeno v datoteke za posamezne jezike – ne uporablja se sistem podatkovnih baz kot pri prej omenjenih programih.

Na začetku prevajanja navedemo, katere jezikovne datoteke, ki jih imamo, in katere pretekle projekte želimo uporabljati kot referenčno gradivo. S tem je zagotovljeno, da bo program uporabljal samo tiste stare prevode, ki so kontekstno relevantni za novi prevod. Za referenčno gradivo se seveda uporablja tudi besedilo, ki ga takrat prevajamo (isto velja za druga dva sistema). Staro in novo referenčno gradivo lahko med delom kadarkoli popravljamo.

Transit pozna veliko različnih oblik datotek: MS Excel, Adobe FrameMaker, navadno besedilo, HTML, Interleaf, PageMaker, QuarkXpress, MS PowerPoint, RTF, Winhelp, SGML, Unicode, UTF-8, MS Word, WordPerfect in XML. Večina filtrov je vgrajena v osnovno različico programa.

Podjetje Star se ukvarja tudi s prevajanjem, zato je njegov urejevalnik besedila zasnovan tako, da zadovolji posebne zahteve prevajalcev. Med prevajanjem sta besedili izvirnika in prevoda vsako v svojem oknu (slika 3). Ko se premikate skozi besedilo v enem oknu, se sočasno premika tudi besedilo v drugem oknu, zato vedno vidite vzporedno izvirnik in prevod. V posebnih oknih se prikažejo približni zadetki, podatki iz terminološke zbirke (kadar program v izvirnem besedilu naleti na besedo iz slovarja) in opombe, ki jih med prevajanjem piše prevajalec. Program označi, kje je besedilo posebej oblikovano (npr. tabele,

naslovi, sezname, krepko napisano besedilo itd.), da se prevajalec lažje znajde med prevajanjem. Prikaz je neodvisen od načina zapisa izvirnika. Med začetno predelavo besedila program doda ustrezne oznake; te lahko med delom v urejevalniku prikažemo ali skrijemo. Oznake so zaščitene pred pisanjem in jih prevajalec ne more pokvariti (to se lahko zelo hitro zgodi pri delu s TWB!). S tem je zagotovljeno, da bo imelo prevedeno besedilo enako obliko kot izvirnik. S *segmentnimi filtri* lahko poiščemo prevodne enote, kjer se uporabljajo podobne fraze, da jih vedno enako prevedemo. Med prevajanjem lahko v posebno okno pišemo komentarje ali vprašanja. S tem si npr. označimo problematične dele besedila, ki jih moramo še preučiti ali jih poslati vodji projekta v razčiščevanje.

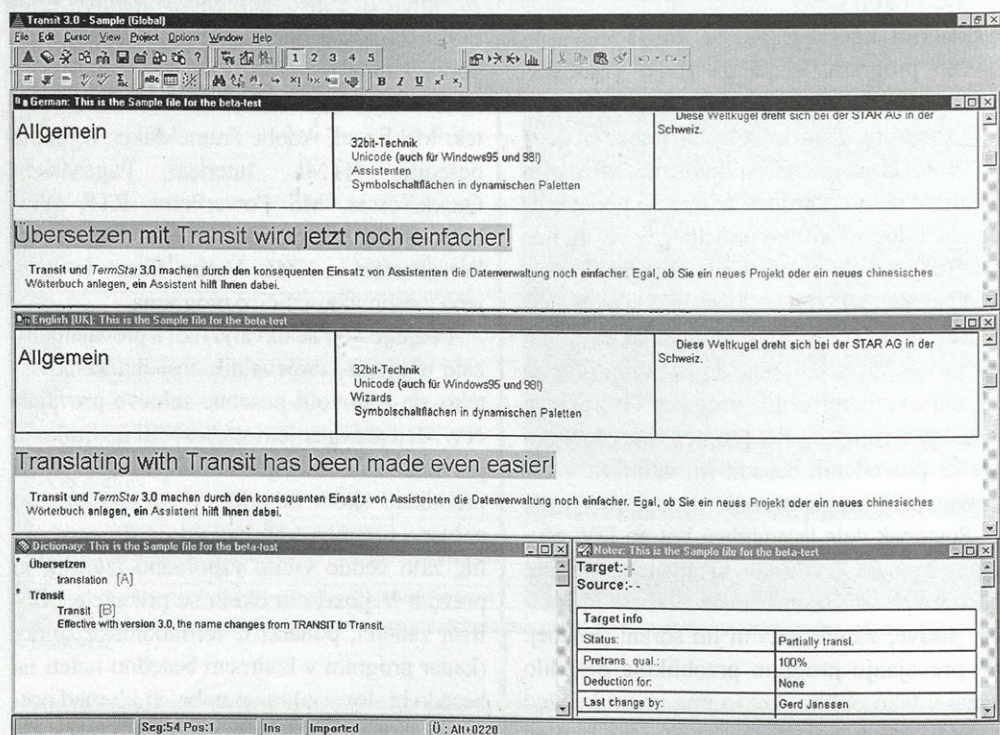
Videz zaslona v Transitu si lahko nastavimo precej po svojih željah in ga shranimo kot

svoj *profil*: lahko izberemo različne tipe pisav, barve, po svoje postavljamo okna, nastavljamo parametre za prevode, spremenimo jezik za komunikacijo s programom itd.

Pri delu s programom imamo tele funkcije za zagotavljanje kakovosti prevoda:

- Se terminologija v glosarjih za posamezen projekt uporablja konsistentno?
- Preverjanje pravopisa (vgrajeno je preverjanje za 18 jezikov).
- Je besedilo prevedeno v celoti?
- Se presledki v prevedenem besedilu ujema-jo s presledki v izvirniku?
- Se dosledno uporabljajo decimalna vejica (pika) in ločniki za tisočice?

Med prevajanjem imamo lahko odprtih poljubno veliko jezikovnih datotek. To omogoča iskanje in zamenjavo v vseh datotekah ali primerjavo konteksta med različnimi datotekami. Ponavljajoče se izraze lahko hitro vstavi-

Slika 3

mo v prevod s pritiski na kombinacije tipk. Ponavljajoče se operacije si poenostavimo tako, da posnamemo makro. Vse funkcije lahko opravljamo iz menijev ali prek bližnjic s tipkovnico – te so enake kot v *Wordu*. Že prevedene dele besedila lahko popravimo v prevodu, s katerimi se trenutno ukvarjamo, ali v referenčnem gradivu.

Za urejanje terminoloških zbirk so pri Staru naredili program TermStar. Z njim sestavljamo preproste ali zapletene slovarje, ki poleg prevoda vsebujejo še veliko podrobnosti (prevod besede v enem ali več jezikih, okrajšava, definicija, sopomenka, določimo lahko pisavo za izpis itd.). Program lahko uporabljamo samostojno ali skupaj s Transitom. Takrat deluje med prevajanjem TermStar v ozadju, v urejevalniku označi vse besede, ki jih je našel v svojih slovarjih, in prikaže njihove prevode. Med delom v programih Word, WordPerfect, AmiPro in FrameMaker lahko označimo besedo in poiščemo njen prevod v TermStarovem slovarju. Program za upravljanje terminologije na internetu je WebTerm. Omogoča uporabo slovarjev s spletnim pregledovalnikom. Skratka, TermStar je najbolj sofisticiran tovrsten program, hkrati pa ga je tudi lažje uporabljati kot večino drugih programov.

Med delom je Transit opazno hitrejši od konkurenčnih programov. Bližnjice s tipkovnico pa omogočajo, da do rezultata pridete z minimalnim pritiskanjem tipk.

Transitovi uporabniki, ki so uporabljali tudi druge programe, so opazili, da Starov program za vzporejanje besedil deluje opazno bolje od konkurence.

O Starovih izdelkih se torej sliši predvsem hvala. Kaj pa slabe strani? Najhujši udarec je cena izdelka. Pretvornika za zapis FrameMaker in Interleaf in program za vzporejanje je treba plačati posebej. In to zelo drago: celoten DV (pomnilnik prevodov, program za urejanje terminologije, program za vzporejanje in pretvornik vseh možnih zapisov datotek) sta-

ne malenkost več kot samo Transitov program za vzporejanje datotek!

Torej? Če nimate posebej zmogljivega računalnika in ne nameravate v kratkem kupiti novega, se zdi Transit najboljša izbira (in TWB najmanj primerna). Če primerjamo Transit in DV, je prvi malenkost boljši glede hitrosti dela in stabilnosti programa, DV pa ima več možnosti, in če jih znamo uporabljati, je skupni učinek na povečanje produktivnosti večji pri slednjem. TermStar je boljši od Atrilovega TermWatcha, tudi Transitov program za vzporejanje prevodov prinaša večje časovne prihranke kot Atrilov – je pa res, da nobena od teh prednosti ne prinese kaj bistvenega samostojnim prevajalcem. Le pri ceni Transit ne more tekmovali z DV.

Spletna stran: <http://www.star-ag.ch> ali <http://www.star-group.net>

Predstavnistvo v Sloveniji:

ljubljana@star-group.net

Izmenjava izkušenj med uporabniki: na spletni strani <http://www.egroups.com> poiščite Star Transit in se prijavite v skladu z navodili.

Povečanje produktivnosti

Prvi pogoj za dvig produktivnosti je, da sploh imamo besedila, ki so primerna za delo s tovrstnimi orodji. Po enoletni uporabi je Michael Benis takole ovrednotil povečanje produktivnosti: v začetku se produktivnost najbolj povečuje z uporabo TWB (ker je najenostavnejši za uporabo), podobno se dvigne produktivnost pri uporabi Transita, le da je končni učinek večji, pri DV je v začetku dvig produktivnosti morda malo manjši, ko pa obvladamo vse njegove pripomočke, lahko dosežemo ali celo presežemo produktivnost Transita. Prevajanje teče hitreje in tudi primerjava izvirnika in prevoda je pri zadnjih dveh programih preglednejša in hitrejša, še posebej to velja za delo z besedili, kjer so oznake kar med tekstom (npr. HTML).

Sklep

Če se vam zdijo navedeni programi zanimivi, najprej preverite, ali večina vaših prevodov sploh izpolnjuje osnovne zahteve, da bi imeli kakšno korist od pomnilnikov prevodov:

- izvirnik mora biti v računalniški obliki (skeniranje nima smisla, ker se pri tem pojavi preveč napak);
- deli besedila se morajo **dobesedno** ponavljati (besedila s podobno temo, celo od istega avtorja, sama po sebi ne zagotavljajo, da vam bo pomnilnik prevodov v kakršnokoli pomoč);
- uporaba je smiselna predvsem za tehnična navodila (dosledna raba terminologije) in priročnike, ki se pogosto obnavljajo (in pri tem malo spreminjajo), npr. navodila za računalniške programe, obsežna naštevanja sestavnih delov ali izdelkov so pa sploh idealna surovina za te programe;
- program za urejanje terminologije vam bo morda v večjo pomoč kot pomnilnik prevodov.

Prvotno so bili ti programi namenjeni lokalizaciji računalniških programov: *Word 97* se morda za 10 % razlikuje od *Worda 7* in je prihranek pri prevajanju uporabniškega vmesnika, pomoči in navodil res ogromen. Upoštevajte pa, da se pri navadnih besedilih celi stavki izredno redko ponavljajo.

Pri vseh programih velja, da si je zelo koristno vzeti čas in skopirati na svoj računalnik poskusne različice programov ter jih preizkusiti, se vključiti v diskusijske skupine na internetu in spremljati mnenja drugih uporabnikov (pomembnejša so mnenja tistih, ki so v praksi delali vsaj z dvema različnima programoma). Temeljito je treba prebrati obsežna navodila za uporabo – slepo klikanje po sličicah uporabniškega vmesnika se ne obnese. Začnite s preprostimi opravili in se kasneje lotite bolj zapletenih.

Konkretne cene posameznih izdelkov v članku niso omenjene, lahko pa jih poiščete

na spletnih straneh izdelovalcev programov. Že nekaj časa velja, da je cenovno najugodnejši DV. Pri tem programu v enem paketu dobite vse.

Izkušnje slovenskih uporabnikov

Reklamni prospekti izdelovalcev teh programov obljublajo marsikaj: od optimistične napovedi *prevajanje je vsak dan hitrejšo* (Star) do bombastične trditve, da *se je pri nekaterih besedilih produktivnost prevajalcev v ustanovah EU povečala za 100 % v nekaj mesecih po uvedbi pomnilnikov prevodov* (Trados).

Ko sem na spletni diskusijski skupini *forum prevajalcev* pozval slovenske prevajalce, naj se mi oglasijo s svojimi izkušnjami, da tale članek ne bo videti kot reklama za prodajalce pomnilnikov prevodov, je bil odziv silno skromen. Tradosove izdelke uporabljajo v prevajalskem oddelku *Službe Vlade RS za evropske zadeve* (SVEZ), nekaj izkušenj z njimi imam tudi sam, Katja Benevol - Gabrielčič uporablja DV, nihče se ni javil, da uporablja Transit – celo zastopnik podjetja Star za Slovenijo je izjavil, da bomo težko našli uporabnike Transita v Sloveniji. Je to vse? Verjetno ne. Tisti, ki poslovenijo Microsoftove programe, skoraj gotovo ne počno vsega ročno od začetka – vendar bi bilo precej zamudno, če bi jih lovil širom po Sloveniji. Če se bo po branju tega prispevka oglasil še kdo s svojimi izkušnjami, bomo te z veseljem objavili v naslednjih Mostovih.

Zaradi izredno majhnega števila uporabnikov seveda ne smemo sklepati na splošno. Štirje prevajalci smo nekaj mesecev dva različna programa uporabljali pri treh povsem različnih tipih besedil. Bolj kot enostranski pogled na posamezen program so pomembne izkušnje prevajalcev, ki so imeli možnost uporabljati vsaj dva različna izdelka; poleg vira [1] sta zanimiva tudi [5] (v katerem svoje izkušnje opisuje navadna prevajalka in ne kak

ljubitelj novodobnih računalniških pogruntavščin) in [6] (v katerem je avtor zelo sistematično primerjal tri programe – in prišel do nekoliko drugačnih sklepov kot drugi).

Katja Benevol - Gabrijelčič **o izkušnjah z DV**

Najprej moram priznati, da moje pripovedovanje občasno presega običajno navdušenje nad programom in da so me kolegi prevajalci že vprašali, ali me Atril plačuje za to, da ga opisujem v tako rožnati luči. Vendar obljubljam, da bom skušala biti pri pisanju čim bolj objektivna.

Naj najprej navedem nekaj dejstev: za samostojnega prevajalca je kljub ugodni ceni DV *drag*. Kupiti sem ga želela že pred kakim letom, a sem takrat ugotovila, da bi predolgo trajalo, da bi se mi izplačal. Ko se je pokazalo, da bo naslednji projekt, pri katerem bom sodelovala, takega obsega in vrste, da je tovrsten program praktično nujen, sem se odločila, da ga bom preizkusila na enem od tekočih projektov.

Res je, da se je treba naučiti novega vmesnika, ker pa se Atril zaveda, da večina prevajalcev uporablja Word, so navadne funkcije in bližnjice enake kakor v njem: najdi/zamenjaj = <ctrl + H>, zamenjaj začetnico besede = <shift + F3> ipd.

Čeprav *nisem imela zbirke prevodov* (to ni tako hudo, če imaš kakršnakoli vzporedna besedila v elektronski obliki, saj je na voljo *align texts*), na podlagi katere naj bi mi program pomagal, in čeprav ga praktično še nisem znala uporabljati, se je izkazalo, da *mi je pomagal že po približno sto vnosih*. Prevajala sem tehnično besedilo z zelo visokim odstotkom ponovljivosti. Ker sem dvomila, da je orodje primerno tudi za besedila, v katerih ponovljivosti skoraj ni, sem komaj čakala, da se je pojavilo čisto navadno besedilo, kakršna moramo prevajati praktično vsak dan. Sprva se je pojavila komajda kakšna besedica (te

sem pridno vnašala v leksikon), v zadnji tretjini 20-stranskega besedila pa sem opazila, da mi ni treba skoraj nič več tipkati – besede sem samo premetala, popravila končnice, in to je bilo vse. Najbolj prihranim pri času – vsak izraz, ki ga moram preveriti ali poiskati v slovarju, vnesem v terminološko zbirko ali leksikon in zagotovo mi ga ni več treba iskati po slovarjih.

Izkazalo se je, da je na začetku novega projekta najboljše *najprej izdelati leksikon*. Če enkrat vpišeš besede, ki se v dokumentih pojavijo več kot trikrat, prihraniš veliko časa. Seveda za nekatere besede ne moreš vedeti, v kakšnem sobesedilu obstajajo in kaj bodo v istem okolju pomenile, a take preprosto izpuštiš in jih vneseš v terminološko zbirko pozneje. Če se pozneje izkaže, da izbrani prevod ne ustreza želenemu, lahko besedo preprosto zamenjaš ali vneseš v terminološko zbirko, ki vedno prevlada nad leksikonom. V terminološko zbirko lahko vnašamo tudi rekla ali besedne zveze, ki se pojavljajo pogostejše. Besedna zveza vedno prevlada nad posamezno besedo.

Po treh mesecih se dogaja, da moram iz poglavja tehničnega besedila z razmeroma velikim odstotkom ponovljivosti, dolgega npr. 10 strani, prevesti približno 20 stavkov – potem ko program zame najprej opravi strojno predprevajanje (*pretranslate*). Vse drugo je pobarvano zeleno – natančno ujemanje, vijoličasto – delno ujemanje (to se velikokrat izkaže za natančno, saj je edina sprememba v italijanskem izvirniku npr. okrajšani člen) ali svetlo zeleno – na začetku dokumenta vneseni prevod se prenese v vsa polja v dokumentu, ki se s prvim natanko ujemajo (glej sliko 2). Zame najlepše od vsega – s številkami se mi praktično ni treba več ukvarjati. Ni treba skrbeti, da bom v nezanesljivem Wordu pokvarila oblikovanje tabele (program se je zelo izkazal pri velikih, tri- ali večstranskih tabelah, ki so bile v dokument vstavljene podolžno na-

mesto pokonci – oblikovanje bi morala popolnoma pokvariti, da bi tako tabelo sploh lahko brala) ali da se bo zaradi spremenjene dolžine odstavka spremenilo mesto nezasidranega okvirja, mesto opisa skice in podobno. Za vse to poskrbi DV.

Motita me dve stvari:

- *ni vdelan črkovalnik* za slovenščino, a Atrilu obljublja, da bo kmalu;
- *ni funkcije za razveljavitev*. Če besedo zбриšeš, jo boš moral vtiskati še enkrat.

DV je razmeroma požrešen glede porabe sistemskih sredstev, a lahko, medtem ko je pogan, pobiram in berem e-pošto, deskam po internetu, poganjam Word in Excel in počnem vse, kar mi srce poželi. Doslej se mi je morda trikrat zgodilo, da se je program nepreklicno ustavil. Navadno zato, ker sem nehotite pritisnila kakšno njemu neljubo kombinacijo tipk, ki pa je ne znam ponoviti. Računalnika mi ni bilo treba ponovno zagnati. Izgubila nisem niti enega celotnega vnosa.

Pravzaprav moram biti malo bolj poštena: prvi dan se mi je DV nekajkrat tako nepreklicno sesul, da je pomagal samo ponovni zagon Oken. In kljub temu, da je bila nedelja, je bila Atrilova *brezplačna tehnična pomoč* z menoj na liniji do približno 23. ure, ko sem obupala, DV odstranila z diska, ga namestila ponovno in ... pozabila, da sem z njim kadarkoli imela težave. Priznati moram tudi to, da sem morala, dokler nisem (zaradi strojnih težav z diskom) ponovno namestila Oken, DV zagnati, ko je imel na voljo več kakor 60 % sistemskih sredstev. Sicer je imel težave s samodejnim zlaganjem prevoda iz posameznih besed (*auto assemble*) in pošiljanjem končnih prevodov v pomnilnik prevodov (*memory database*). A to je bolj krivda Microsoftovih Oken kakor DV. Ko je bil DV zagnan, je bilo vseeno, na koliko so padla sredstva računalnika – povsem zadovoljno je delal tudi s 33 % sredstev.

V praktični rabi se izkaže, da:

- ima program včasih težave s števili, ko se pojavljajo v polju hkrati z besedilom (glej zgled);
- je neumno pričakovati, da bo vnos samostalnika v tujem jeziku kdaj sklanjan v ciljnem jeziku – slovenščini, če ga v sklanjani obliki nismo vnesli kot možnost. Pri Atrilu se že trudijo, da bi ugodili zahtevam po delnem ujemanju (koren, a ne končnica). Seveda ne toliko zaradi slovenščine, enake želje imajo prevajalci v nemščino;
- prav tako ne moremo pričakovati, da bo program namesto nas spregal;
- bomo morali pri prvi besedi v ciljnem jeziku, ki začenja stavek, vsakokrat popraviti veliko začetnico, če stoji v izvorniku pred njo člen;
- bo program sam prestavil pridevnik pred samostalni v ciljnem jeziku, če v izvorniku stoji za njim.

Zgled 1

Izvornik:

Ad esempio trasformare un carrello motore in uno portante, o viceversa, occorre sostituire una sala (da motrice a portante o viceversa) e la traversa freno della sala sostituita.

Ko sem pritisnila *auto assemble*, sem dobila:

voziček motor nosilni, je treba zamenjati ena (motorno vozilo nosilni) zavora.

Če na tem mestu vnesem v terminološko zbirko tele pare besed:

ad esempio = na primer

trasformare = spremeniti

carello motore = motorni voziček

sala = os

traversa = prečnik

dobim, če ponovno pritisnem *auto assemble*:

Na primer spremeniti motorni voziček nosilni, je treba zamenjati ena os (motorno vozilo nosilni) prečnik zavora os.

Da pridem do prevoda, moram samo premetati besede, zbrisati *vozilo* in vstaviti ustrezno oblikovan glagol:

Na primer: spremeniti motorni voziček v nosilnega ali nasprotno, je treba zamenjati os (motorno z nosilno ali nasprotno) in zavorni prečnik zamenjane osi.

Dobiš pa seveda neumnosti, od katerih ni mogoče uporabiti praktično nič.

Zgled 2

Izvirnik:

Allo scopo di rendere l'intervento della frenatura e sfrenatura piu rapidi e contemporanei, ogni distributore e dotato di due elettrovalvole (di frenatura EVF, di sfrenatura EVSF) comandate elettricamente dal rubinetto freno.

Auto assemble:

namen in več in, vsakih je opremljen z dve električni ventili (ventil zavora).

Včasih se zgodi, da ste prepričani, da ste enak ali skoraj enak stavek že prevedli, pa ga program ni našel in je namesto tega opravil samo *auto assemble*. Za take primere obstaja še funkcija *scan*. Program bo poiskal vse stavke ali dele teh, ki so izvirniku podobni, a ne toliko, da bi si jih on »upal« uporabiti kot možen prevod. V posebnem oknu stavek prilagodite in ga s klikom gumba prenesete v urejevalno okno.

Med urejanjem besedila je na voljo nekaj zelo uporabnih funkcij. Program uporablja za različne »statuse« prevodov barvno kodiranje (glej prej: zeleno, vijoličasto ipd.). Po teh kodiranjih lahko prevode tudi razvrščamo: prikažemo samo zelene ali samo vijoličaste ali samo svetlo modre. (S svetlo modro barvo sami označimo še nedokončan prevod. Ko smo prevedli že praktično vso datoteko, lahko strnemo odseke, ki so nejasni ali so v njih še neprevedeni termini.) Tudi ko končan prevod izvažamo, lahko označimo, da se posamezna »barva« prenese v izvirno obliko kot skrito ali prečrtano besedilo. Če menimo, da bomo po obdelavi v Wordu besedilo še predelovali v DV, ga lahko izvozimo v dveh stolpcih z barvnim ali številčnim kodiranjem in ga nato uvozimo nazaj v DV.

In še bi lahko naštevala in hvalila. Naj le ponovim, kar se ves čas plete po mojih mislih – ne vem, kako sem doslej lahko delala brez pomnilnika prevodov.

Izkušnje uporabnikov TWB

Pri SVEZ so začeli uporabljati Tradosove programe, ker jih uporabljajo v ustanovah EU, pa tudi druge kandidatke za članstvo v EU si skušajo pomagati s temi programi. V takem okolju bi bilo nesmiselno iskati izvirno rešitev.

Ker je bilo pričakovati, da bo učinek pomnilnikov prevodov precej časa zelo skromen, prevajalce pa bi bilo težko prepričati, da je program koristen, če jim ob vsakem naslednjem stavku napiše *ni zadetka*, so pri SVEZ z vzporejanjem shranili v baze za različna področja veliko starih prevodov. Prevajalci so razporejeni po ministrstvih in praviloma prevajajo besedila z ožjega področja, npr. finance, okolje, kmetijstvo – jasno pa je, da je znotraj vsakega takega področja še množica ožjih specialnosti, zato si mora vsak prevajalec sam organizirati svoje baze.

Nekako med uvajanjem TWB je Trados začel prodajati 32-bitno različico programa, stari priključek za zaščito pred kopiranjem programa z novo različico ni deloval, novi pa ni deloval s tistim tipom osnovne plošče, ki ga je imela večina prevajalcev (pa ni šlo za kako eksotično opremo!).

Ker dosedanje izkušnje kažejo, da prevajalcem TWB ni v posebno pomoč, ga ne uporabljajo, kadar je za kak prevod malo časa, saj program delo za zdaj le upočasnjuje. Preizkušanje programa in postopna gradnja lastnih pomnilnikov sta torej možna le v obdobjih, ko si prevajalci lahko privoščijo, da je zaradi učenja njihov dnevni učinek manjši od pričakovanega (to pa se ne dogaja prav pogosto).

Prevajalki Tinka Lengar in Andreja Narkst, ki delata na Ministrstvu RS za okolje in prostor, pravita, da se jima zdita zelo uporab-

na program za urejanje terminologije in možnost kontekstnega iskanja posameznega izraza po že prevedenih besedilih. (TWB uporabljata pri prevajanju zakonodaje.)

Nad drugimi lastnostmi sta veliko manj navdušeni: *S TWB zadnji mesec prevajava le en dokument – obsežen zakon iz slovenščine v angleščino. Ker stvar skoraj ne deluje, če imaš odprt še kak program poleg osnovnih treh, delava tako, da Andreja dela s TWB in vpisuje prevod, jaz pa po slovarjih, internetu ipd. iščem podatke in sestavljam glosar. To seveda za naju ni ovira, saj tak način dela ni bistveno drugačen od najinega običajnega načina. Za enega samega prevajalca pa je to skoraj neizvedljivo – težko si predstavljam, da bi prevajala brez elektronskih slovarjev, da o internetu ne govorimo.*

Težave pri uporabi:

- *če je poleg Worda, MT in TWB odprt še kak program, dela TWB zelo počasi;*
- *tudi če so odprti le ti trije programi, dela zelo počasi, če delava z MT-bazo na lokalni mreži;*
- *če delava z MT na SVEZ-ovi mreži, se včasih sredi dela prekine povezava, to pa sesuje Word – zato bo verjetno vedno treba delati z MT na svojem disku;*
- *večkrat se zgodi, da javi illegal operation ali da nima dongle connection, in je treba računalnik resetirati ali celo za nekaj časa ugasniti, da zadeva spet dela;*
- *včasih prevoda ne shrani v bazo: ko se vrneš nazaj, je prevod v rumenem polju in ne zelenem, kot bi moral biti, če je ujemanje 100-odstotno; ko imaš v nadaljevanju enak stavek, ne najde prevoda v bazi;*
- *v enem primeru je prevod sicer pravilno shrani, v pravem polju, vsi vijoličasti znaki so bili pravilno postavljeni, le prevod je bil pikčasto poudarjen (tako kot izvirnik) – in ko »ugasneš«
nenatisljive znake, izgine tudi prevod.*

Razočarani sva bili tudi, ker TWB nič ne

pomaga pri pogostih besednih zvezah (tega je v omenjenem zakonu ogromno). TWB išče ujemanja po povedih, to pa je preprosto predolga enota. Sploh v zakonodaji, kjer se pisci prav trudijo, da bi čim več stlačili v eno poved, in čim daljša je poved, tem manjša je verjetnost, da se bo taka klobasa v kakšnem besedilu še kdaj ponovila. Pri takem besedilu TWB ne pomaga prav dosti niti pri konsistentci prevoda – čeprav je to sicer njegova dobra stran.

Mimogrede: TWB nam ne more pomagati pri dolgih prevodnih enotah, žal pa včasih postane neuporaben tudi pri kratkih, npr.: *1. člen* prevajamo kot *Article 1*. Če se v vrstici pojavi samo *1. člen*, TWB številko ignorira in od prevajalca zahteva, da prevede samo *člen*. Če ta napiše *Article 1*, se v prevodu pojavi *1. Article 1*. Take zapise je treba prevesti ročno ali pa prevod vsakokrat popraviti.

Sam sem TWB največ uporabljal pri prevodu strokovnih člankov iz slovenščine v angleščino o optimizaciji proizvodnje. Besedila so v časovnem razponu štirih mesecev pripravili na eni od slovenskih fakultet. Če beremo članke, se nam zdi, da se ogromno stvari ponavlja – pravzaprav gre ves čas za dva ali tri postopke, ki so jih v praksi uporabili v različnih proizvodnih podjetjih. V člankih je vedno najprej uvod, temu sledi včasih več, drugič manj teorije, nato pa praktična uporaba opisane postopka. Če na vse skupaj pogledamo s človeškimi očmi, je ponovljenega besedila vsaj tretjina in se torej gradivo zdi zelo primerno za obdelavo s pomnilnikom prevodov.

Resničnost je, žal, zelo daleč od pričakovanj: po zbranih 1600 prevodnih enotah starih besedil zna program v naslednjem članku prevesti največ 5 do 10 % enot besedila – a če računamo delež po besedah, je zadetkov komaj kaj več kot 5 %. TWB seveda zna prevesti izraze, kot so *povzetek*, *uvod*, *zaključek*, *slika nn* in *tabela nn* – kakega posebnega učinka od tega pa seveda ni, to lahko v *Wordu* naredim z

ukazom *zamenjaj*, šlo bi tudi samo z Multi-Termom, zaradi tega ne potrebujem pomnilnika prevodov. Pri drugih zadetkih gre večinoma za ponavljanje v tabelah, kjer se ponavlja nekaj besed; tam je TWB koristnejši, saj s tem dosežemo skladnost terminologije. Pri prevodih iz slovenščine v angleščino za ločnik prevodnih enot praviloma lahko uporabimo tudi vejico, s čimer se prevodne enote skrajšajo, število zadetkov pa se nekoliko poveča.

Sam uporabljam razmeroma star računalnik (Pentium 100 MHz, 16 MB RAM), vendar se mi ne zdi, da bi TWB bistveno upočasnil delo računalnika, zato menim, da je pri SVEZ-ovih prevajalkah vir težav drugje. Program se sesuje silno redko. Če pa sredi dela zmanjka elektrike, TWB pri nadaljnji uporabi ne najde nekaterih prevodnih enot. Doslej je pomagalo, če sem izvozil celotno bazo v tekstno obliko in jo uvozil nazaj. Ker ves čas delam v *Wordu*, za preverjanje pravopisa uporabljam kar *Wordovo* funkcijo in ne potrebujem nobenega dodatka.

Ker tovrstna besedila prevajam že deset let, terminologijo poznam in mi ni treba dosti brskati po slovarjih, zato me (v nasprotju s Katjo) to, da bi mi program zmetal skupaj besede, jaz pa bi jih oblikoval v skladu z ustreznimi sklanjatvami in spregatvami, ne navdušuje posebno, saj menim, da s tem ne bi prihranil kaj prida časa. Ob tem je treba upoštevati, da prevajalec zaradi drugačnega načina dela porabi za prevajanje nekaj več časa kot pri delu brez pomnilnika prevodov:

- pognati je treba program za pomnilnik prevodov in terminologijo;
- dopolnjene baze pomnilnikov prevodov in terminološke zbirke je priporočljivo enkrat na dan shraniti še na kak drug medij;
- na začetku prevajanja je koristno pognati program za analizo besedila (s tem ugotovimo, ali nam bo pomnilnik sploh kaj pomagal);
- nato poženemo avtomatsko predprevajanje;

- potem se lotimo dela v *Wordu*, pri čemer je pri vsakem stavku treba klikniti miš ali pritisniti tipko in nekoliko počakati, da nam TWB in MT sporočita rezultate;
- nekatere dele besedila je treba prevesti mimo pomnilnika (npr. izraze tipa *1. člen* ipd.);
- pri podobnih prevodih je treba oceniti, ali si lahko kaj pomagamo s starim prevodom iz pomnilnika ali je bolje, če prevodno enoto prevedemo v celoti; popraviljanje podobnih prevodov je nov potencialen vir napak, saj lahko pozabimo odstraniti kako odvečno besedo iz približnega zadetka;
- na koncu je treba s programom iz prevoda odstraniti izvirnik.

Če bi nam naročnik sporočil, da je dovolj, če namesto desetih strani izvirnika prevedemo samo devet strani, bi res prihranili 10 % časa. Pri uporabi TWB pa so že prevedene enote naključno razmetane po vsem besedilu, in ker je treba opraviti še prej omenjeno dodatno delo, se poraba časa pri majhnem številu zadetkov poveča; šele pri približno 10 % zadetkov morda porabimo enako časa, kot če sploh ne bi delali s pomnilnikom prevodov.

Zakaj so rezultati tako slabi

Koliko se vam zdi podobna tale dva stavka:
Lačen sem. Žejan sem.

Ne posebno, kajne? Pomensko sploh ne, oblikovno malo bolj, in ker se v obeh ponovi krajša beseda, bi na oko rekli, da je podobnost manjša od polovice. Bolj matematično usmerjeni bi podobnost izračunali kot $3/8$ ($3 =$ število črk v besedi, ki se ponovi v obeh stavkih, $8 =$ skupno število črk v stavku), to je 37,5 %.

TWB pa za ta dva stavka napiše, da sta si 67-odstotno podobna! Od kod mu ta podatek? Program pri izračunu podobnosti upošteva *ponavljajoče se nize znakov*. Skupno število znakov je 9 (8 črk + presledek), od tega so v obeh stavkih različne samo prve tri črke, naslednjih 6 znakov je enakih ... 6/9 pa je 67 %

(v resnici izračun ni tako preprost; ta in naslednji zgled sta pomembna zato, da dojamemo, kako deluje TWB).

Oglejmo si še dva stavka.

Po dobrem kosilu se z užitkom uležem in zadremam za kakšno urico.

Kadar se pri kosilu dobro najem, se potem rad za kako uro uležem.

Pomensko sta si ta stavka zelo blizu, lahko bi celo rekli, da sta z njima dva človeka povedala isto misel. Kaj pa o tem meni TWB? Najnižja raven podobnosti, ki jo je možno nastaviti v programu, je 30 % – in program meni, da sta si stavka podobna manj kot 30 %!

Zdaj je verjetno bolj jasno, zakaj so rezultati taki, kot so: program nima pojma niti o vsebini niti o strukturi stavka, vse, kar naredi, je, da skuša ugotoviti, kateri vzorci (nizi znakov) se ponavljajo. To pomeni, da nam bo program dal uporabne rezultate samo takrat, kadar je nova različica besedila dobljena s popravljanjem prejšnje (npr. med sprejemanjem zakona se v fazi usklajevanja nekatere formulacije spremenijo, precejšen del osnutka pa ostane enak; enako velja za že omenjene nove različice navodil za računalniške programe). Kadar pa avtor izvirnik v celoti napiše na novo in se morda celo potruži, da ta ne bi bil preveč podoben prejšnjemu besedilu (čeprav obdeluje isto temo in se bralcu zdita besedili zelo podobni), bo pomoč TWB zelo majhna. Boljše rezultate morda lahko pričakujemo šele, ko bo tudi TWB (podobno kot DV) prepoznal prevodne enote, krajše od enega stavka. Sedaj lahko to pomanjkljivost rešimo le

tako, da ponavljajoče se nize besed ročno vpišemo v program za terminologijo, pri čemer pa delamo po občutku, saj ne vemo natančno, kolikokrat se ponovi posamezna fraza. Ta podatek bi lahko dobili s programom DV. In če pomislimo, da zna DV delati tudi z bazo TWB, potem ...

Uporabljene kratice

DV – DejaVu

MT – MultiTerm

TWB – Translator's Workbench

Viri

- [1] Benis, M.: Translation Memory, Bulletin of the Institute of Translation and Interpreting, December 1999 – January 2000, str. 2–10
- [2] Skubic, A.: Računalniški programi za prevajanje, Mostovi 1997, str. 28–37
- [3] Vintar, Š.: Računalniška orodja za prevajanje, Mostovi 1999, str. 47–54
- [4] Krstič, A.: Prevajanje zakonodaje Evropske unije, Mostovi 1999, str. 57–59
- [5] Assenat - Falcone, S.: More Translation Memory Tools, <http://accurapid.com/journal/12TM.htm>
- [6] Mourisso, F.: CAT-software (Computer Aided Translation) comparison <http://www.geocities.com/fmourisso/CAT.htm>
- [7] Webb, L. E.: <http://www.webbsnet.com/translation/thesis.html>
- [8] <http://perso.cybercable.fr/traducto/trados/faq1.html>

Novi člani DZTPS, sprejeti od maja 1999 do marca 2000

Marja Adamič (angleščina)

Snježana Frković - Grazion (angleščina, hrvaščina)

Mira Lebez (angleščina)

Marko Novak (nemščina)

Valentin Rušt (romunščina)

Irena Sajovic (angleščina)

Milena Stubljär - Dragoš (angleščina)